

omvatten.¹ Van de totale invoer was in '36, ook naar de waarde gerekend, 17 % gecontingenteerd.² Die contingentering was een vorm van protectie: door vermindering van de invoer werd voor belangrijke bedrijfstakken (de papier-, de textiel-, de kleding-industrie, de aardewerk-, cement-, kalk- en steenfabrieken, de mijnbouw en de turfgraverijen³) de afzet op de binnenlandse markt vergroot. Om een voorbeeld te noemen: het in ons land verkochte aardewerk was in 1931 slechts voor 10 % van de eigen industrie afkomstig, in 1935 (de contingentering was in '32 ingesteld) voor 51 %.⁴ Ter bescherming van een aantal bedrijfstakken die voor de binnenlandse markt van veel belang waren, werd bovendien van 1 maart '39 af de mogelijkheid geschapen, een drastisch verhoogd invoerrecht (tot 20 % van de waarde) te heffen, 'voor het eerst sedert drie-kwart eeuw deed hiermee openlijk de protectie in de Nederlandse tariefwetgeving haar intrede'.⁵

In veel opzichten had de verdragspolitiek een nuttig effect. Ook Blaisse, een scherp criticus, constateert dat zij bijdroeg 'tot de instandhouding van een kern van exportmogelijkheden welke anders wellicht zou zijn verloren gegaan'.⁶ Historisch gezien was een niet onbelangrijk nevengevolg dat zij Hirschfeld in nauw contact bracht met een groot aantal topfiguren uit het Nederlandse bedrijfsleven. Zij hadden geen behoefte, de feilen van een beleid waarvoor tenslotte de regering verantwoordelijk was, aan een afdelingsdirecteur te verwijten wiens uitzonderlijke capaciteiten als commercieel onderhandelaar zij hadden leren kennen en waarden. De betekenis daarvan zou nog na mei '40 blijken.

Effect op Indië

Wat beduidde Nederlands 'aanpassing' en ordening, wat beduidde de 'actieve' Nederlandse handelspolitiek voor Nederlands-Indië?

Het is hier niet de plaats, de ontwikkeling van de Indische economie in de jaren na '33 te schetsen: zij komt eerst in een ander deel aan de orde. Een enkele opmerking mag hier evenwel gemaakt worden; dan allereerst deze

¹ P. A. Blaisse, a.v., dl. VI, p. 278. ² A.v., p. 352. ³ Cijfers betreffende de gecontingenteerde invoer in procenten van de totale invoer per bedrijfsklasse (1938): a.v., p. 166. ⁴ F. A. G. Keesing, a.v., dl. III, p. 184. Daar ook cijfers betreffende het effect van de contingentering op de afzet van andere producten. ⁵ A.v., p. 244.

⁶ P. A. Blaisse, a.v., dl. VI, p. 283-84.